

T.C. Tire Belediyesi

Bülteni

Ayda bir yayımlanır.

Tarih: 09.06.2020 - Sayı: 215 - Yıl: 7

Ücretsizdir.

KUVAYI MİLLİYE

*Milli Mücadele kahramanlarının
aziz hatırasına ithafen...*

İZMİR'İN KARA GÜNÜ

(15 MAYIS 1919)

I. Dünya Savaşı, zaten kötü durumda olan Osmanlı Devleti'ni iyice çöküş aşamasına sürüklemişti. Zira bu savaş sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi ağır şartlarıyla emperyalist devletlerin Osmanlı topraklarını paylaşmasına sağlam bir zemin hazırlamıştı. İtilaf Devletleri, kendi çıkarlarına en uygun piyon olarak, kuruluşundan beri *Megali İdea*'yı (Büyük Yunanistan Fikri) gerçekleştirme hayalleri kuran Yunanistan'ı seçmişler ve onlara en çok istedikleri şehri, İzmir'i vaat etmişlerdi.

Bu vaat neticesinde, Kumandan Zafiros'un emrindeki on sekiz gemiden oluşan Yunan işgal kuvveti, 15 Mayıs 1919 tarihinde, sabah 07.30'da, Punta İskelesi'ndeki Avcılar Kulübü önüne çıkarma yapmıştı. Yerli Rumların "zito" (yaşa) çığlıkları eşliğinde başlayan çıkarma iki saat içinde tamamlanmış ve İzmir Metropolit Hrisostomos'un bizzat kutsadığı üç alay kendilerine gösterilen mevkiileri işgal etmek amacıyla harekete geçmişlerdi.

Söz konusu hareket ise büyük katliamları beraberinde getirmişti. Öyle ki işgalin ilk kırk sekiz saati içinde İzmir ve çevresinde öldürülen Türklerin sayısı iki binin üzerine çıkmış, kısa zamanda genişleme gösteren Yunan işgaliyle ve ortaya çıkan Yunan mezalimiyle de bu sayı katlanarak artmıştı.

TİRE'NİN İŞGALI

(29 MAYIS 1919)

Yunan işgal müfrezesi.

Yunan işgal müfrezesi.

Rum çeteciler.

İzmir'in işgaliyle başlayan süreçte Yunanlar, siyasi hak ve egemenlik iddialarını kısa sürede İzmir dışına taşıyıp genişleterek tüm Batı Anadolu sathına yaymışlardı. İşgal mıntıklarını Kuzey'de Biga'dan doğuda Ankara içlerine, güneyde ise Muğla/Menteşe taraflarına kadar genişletmişler, bölgede bulunan vilayet, kaza, nahiye ve köyleri yağmalamışlar, para ve mallarını gasp etmişler, pek çok sivil vatandaşı katletmişlerdi. Söz konusu mezalimin Tire'ye ulaşması da çok uzun sürmemişti.

Batı Anadolu'nun en önemli yerleşim merkezlerinden birisi olan Tire, "Yunan İşgalinde İzmir ve Mülhâkâtı Civarında Yunan İşgalinden Mühaddis Fecâyî'î Hakkında Vürûd Eden Raporlar ve Bazı Muharrerât" isimli rapordan öğrendiğimiz üzere, 29 Mayıs 1919 Perşembe günü işgal

edilmişti. Tire'yi işgal eden Rumların başındaki askerî yetkili Mösyö Aleksandros'tu. Yunan kumandanının emriyle Rum Erkek Okulu (Kurtuluş İlköğretim) binası ve onun üst kısmındaki Metropolitlik bürosu (Karabaş Konağı) Efzon birliklerince "Yunan Kaymakamlığı Yönetim Karargâhı" yapılmış, ardından da şehir kontrol altına alınmaya başlanmıştı. Yanıkkonak, Buğday Dede, Eğrek, Karatepe, Uzunkuyu ve Maltepe noktaları ile giriş ve çıkışlar kontrol altına alınmış, özellikle dağ yollarına devriye birlikler çıkarılmıştı. Kentin çevresine yüksek tel örgüler çekilmiş ve tellere de keçi çanları takılarak güvenlik çemberi oluşturulmuştu.

2 Haziran 1919 tarihinde, Yunan İşgal Komiserliği tarafından, ahalinin ellerinde bulunan silahları teslim etmesi için Kaymakam'a bir ilan

yayınlatılmıştı. Silahların tesliminin ardından Yunan askerleri, halkın hayvanlarını gasp edip işgal etmiş oldukları karakollara ve devlet dairelerine taşımaya başlamışlardı. Tire ve Bayındır'ın dört bir yanında dellallar vasıtasıyla tüm yük ve binek hayvanlarının kendilerine teslim edilmesini istemişlerdi. İşgal Kumandanlığı ayrıca, hayvanlarını kendilerine getirmekten imtina eden veya hayvanları saklayanların beş yıl müddetle hapse atılacaklarına dair bir tehdidi de yine dellallar vasıtasıyla duyurmuştu. 22 Haziran 1919 tarihinde ise sabaha karşı hükümet dairesi ve jandarma karakolu, tam teçizatlı ve silahlı Yunan askerleri tarafından işgal edilmiş, Müslüman mahallelerinde silah araması yapılmıştı. Tire'nin önde gelen isimleri evlerinden alınarak önce Askerlik Şubesine ardından da Rum mahallesinde bulunan Rum

Mektebinin zemin kısmına götürülmüş ve işkenceye sokulmuşlardı. Ayrıca Kaymakam Ahmet Durmuş Bey ile diğer memurların ve jandarmaların evlerinden çıkmamaları emredilmiş, Tire kazası müstantiki (sorgu memuru) Ahmet Hamdi Efendi ölümle tehdit edilerek darp edilmiş, İşgal Kumandanı Aleksandros'un emriyle jandarma dairesindeki bekçilere özel silahlar toplanıp yerli Rumlara dağıtılmıştı. Tüm bu eylemler sırasında Tireli Rumlar ise ellerindeki defter ve notlarla Yunan askerlerine yardımcı olmuş ve hedef göstermişlerdi.

Bu surette işgalin ilk günlerinde büyük bir tedhiş başlamıştı ki bu, yakında yaşanacak olan katliamların da habercisi konumundaydı.

İŞGAL YILLARINDA TİRE'DEKİ YUNAN MEZALİMİ

Tire, 29 Mayıs 1919 tarihinden 4 Eylül 1922 tarihine dek, yaklaşık üç buçuk yıl Yunan işgaline maruz kalmıştı. Bu süre içerisinde, Yunan hükümetinin kendilerine vaat edilen topraklar olarak gördükleri Batı Anadolu'da ve dolayısıyla da Tire'de, Müslüman-Türk varlığını sindirmek ve etkisiz hale getirmek için yapmış olduklarını ise "mezalim" (zulümler) olarak adlandırmamız mümkündür. Yunan İşgal Kumandanlığı, Tire'de gerçekleştirdiği pek çok eylem ve uygulamada devletlerarası hukuk kurallarının dışına çıkmış ve insan haklarını ihlâl etmiştir. İşgal sürecinde yaşanan bu gelişmelerin hemen hemen hepsi savaş suçları kapsamındadır ve dönemin baskı ve sansür ortamında yaşananların pek çoğu ne yazık ki kayıt altına alınamamıştır. Bunlara genel hatlarıyla değinecek olursak; Yunan askerleri Tire'de hırsızlık, gasp, yağma, sorgusuz hapis/sürgün, darp, yaralama, tecavüz ve cinayet gibi pek çok hukuksuz eyleme imza atmıştı. İşlenen cinayetlerin boyutu ise kimi

zaman katliam olarak nitelendirilebilecek seviyelere çıkmıştı. Örneğin Büyük Kadife köyünde, Yunan müfrezeleri tarafından cami içerisine doldurulan on iki kişi bomba ve mitralyöz ateşiyle öldürülmüştü. Söz konusu eylemlerle bağlantılı olarak, Yunan işgalcilerinin Tire'de yaptıkları mezalimin en korkunç örneklerinden biri de bazı köy ve yerleşim yerlerinin kısmen veya tamamen yakılması olmuştur. Tire Kuvayı Milliyesi'nin Yunan müfrezelerini her daim tehdit altında tutması ve bölgede işgal güçlerine rahat hareket etme imkânı vermemesi nedeniyle Yunan müfrezeleri sıklıkla, zeybeklere yardım ve yataklık ettiklerini düşündükleri köy ve yerleşim yerlerine karşı gaddarca saldırılar düzenlemişlerdi. Sir Henry Lamb'ın Lord Curzon'a gönderdiği 11 Eylül 1921 tarihli telgrafta, bu vahşi eylemlerle ilgili şunlar söylenmekteydi:

"Almış olduğum haberlere göre; Aydın'a kadar Tire ve Ödemiş'te 50 kadar köy Yunan askerleri tarafından yakılmıştır. Köy sakinlerinin ekserisi evlerinden ayrılmışlardır." Köy yakma eylemi genellikle Kuvayı Milliye birlikleri tarafından yapılan baskınlara yakın olan köylerde gerçekleşmişti. Bu baskın ya da pusuda köylülerin de payı olduğu varsayılmış ve köylüler cezalandırılmak istenmişti. Tire'de, işgal süresince yakılan köyler

şunlardı: Akmescit (3 kez), Akyurt, Arpadere Çobanköy, Dağdere, Fata (Gökçen), Musalar, Palamut Topalak, Toparlar, ve Uzgur (Başköy). Yunan askerleri tarafından Tire'de yapılan katliamlardan sadece bir kaç hakkında dahi genel hatlarıyla bilgi vermemiz kurtuluşa giden zorlu yolda çekilen çilelerin daha iyi anlaşılması adına faydalı olacaktır:

Bir Türk köylüsüne işkence eden Yunan askerleri.

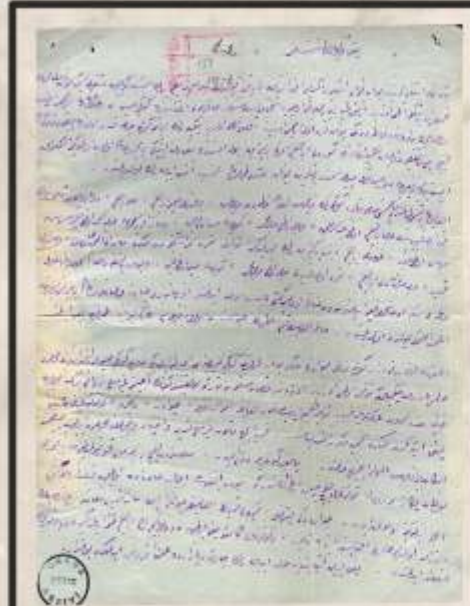
Zincirlikuyu Katliamı (1 Haziran 1919)

Yunan işgal kuvvetlerinin Ödemiş'i işgal hazırlığındayken, 1 Haziran 1919 tarihinde, Tire'nin Zincirlikuyu mevkiinde baskına uğramaları sonrasında yaşanmıştı. Yunan askerleri, çatışmanın sona ermesinin ardından misilleme yapmak amacıyla baskının gerçekleştiği alanın çevresindeki tarlalarda çalışanları hedef almışlar ve sorgulamaya dahi ihtiyaç duymadan, Konya'dan Tire'ye hasat mevsiminde çalışmak üzere gelen yedi işçiyi tarlanın içinde kurşuna dizmişlerdi. Hemen ardından da ele geçirilen iki köylü vahşice katledilmişti. Bu olay, Yunan birliklerinin Küçük Menderes Havzasındaki ilk toplu katliamıdır.

Fata (Gökçen) Katliamı (17 Ağustos 1919)

Tire Kuvayı Milliyesi'nin askeri lideri Gökçen Hüseyin Efe'nin 16 Ağustos 1919 tarihli Fata Baskını'nın ardından Yunan birlikleri, çatışmanın ertesi günü, şimdiki adı "Gökçen" olan Fata'da büyük bir katliama imza atmışlardı. Öncelikle, olacakları öngörüp dağlara sığınan Tirelilerin peşine düşmüşler ancak onları yakalayınca Fata'da ellerine geçirebilecekleri Tirelileri hedef almışlardı. İlk olarak Küreli İbrahim

adında seksen yaşlarında bir adam, kahve önündeki köy çeşmesinde ikinci namazı için abdest aldığı sırada Yunan askerleri tarafından yaylım ateşine tutularak öldürülmüştü. Bir yaralıya yardım etmek isteyen Peşreflili Durmuş kızı Hatice isiminde bir kadın da vurularak öldürülmüş ancak bununla yetinmeyen Yunan işgalcileri gün içerisinde karşılıklarına çıkan yedi köylüyü daha katletmişlerdi. Ardından Fata'nın gençlerinden on beş kişi, ikişerli olarak bileklerinden kelepçelemiş ve bu esir kafilesi yayan olarak önce Tire'ye sonra da Bayındır'daki Yunan Karargâhı'na götürülerek hapsedilmişti.

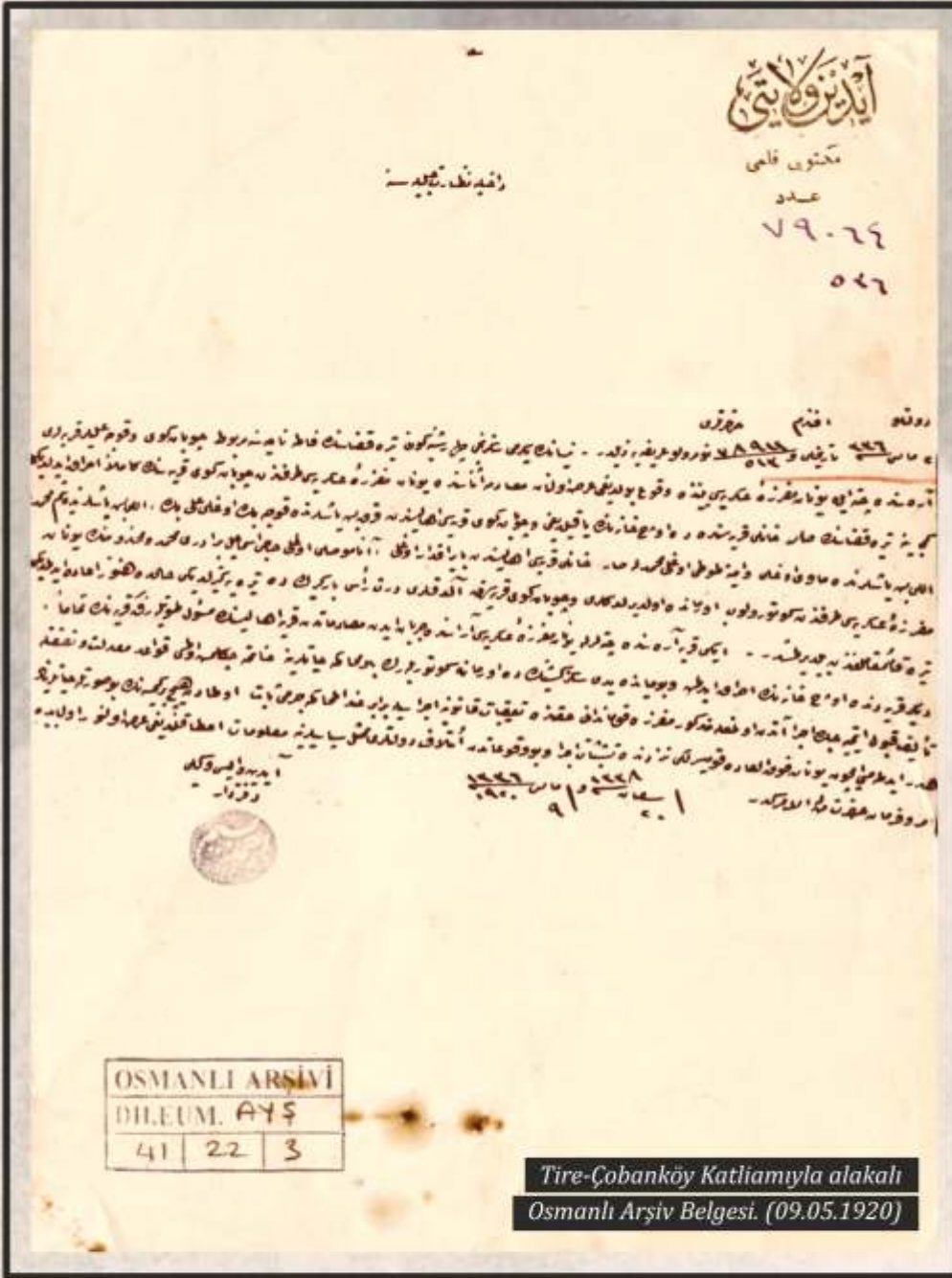
Fata Katliamıyla alakalı Genelkurmay Arşiv Belgesi. (Eylül 1919)

II. Fata Katliamı (31 Ağustos 1919)

Fata'ya ikinci Yunan saldırısı 31 Ağustos 1919 tarihinde gerçekleşmişti. Gökçen Hüseyin Efe'nin bir kuşatma hattını yarıp Yunan birliklerine kayıp verdirmesi üzerine Yunan birlikleri hınçlarını tekrar Fata'dan çıkarma yoluna gitmişlerdi. Genelkurmay vesikalarında geçtiği ifadeyle "Fata civârında asâkir-i Yunaniye tarafından Gökçen Hüseyin çetesinin ihâta edildiği (sarıldığı) halde Gökçen Hüseyin ve arkadaşlarının muhâsara hattını yarararak çekilmeğe muvaffak olması üzerine öteden berü husamâ-yı müslimesine (Müslüman hasımlarına) karşı muvaffakiyetsizliğinin acısını gayr-i müsella (silahsız) zavallı sâkin ahâliden çıkarmakta olan asâkir-i Yunaniye" köye saldırmış ve Tirelilerin hayvanlarına, zahirelerine ve tütünlerine el koyduktan sonra evlerini ateşe vermişti. Bununla da yetinmeyen Yunan birlikleri civardaki Peşrefli ve Kireli köylerinden hayvan, Manda (Kırtepe) köyünden ise yiyecek ve tütün gasp etmişlerdi. Ayrıca Manda'da, Deveci Alicioğlu İbrahim adında bir adam işkenceyle katledilmiş, devesi de kurşunlanarak öldürülmüştü.

Büyükkale Katliamı (1919)

Gökçen Hüseyin Efe'nin Büyükkale'de teşkilatlanması, Yunan kuvvetlerine istihbarat sağlayan Tekkeli Arap Ali'yi köy meydanında vurması ve sonrasında gelen Yunan müfrezesindeki iki Yunan askerinin, köyün gençlerinden Tahir'in açtığı ateş sonucunda öldürülmesi üzerine Yunan birlikleri kalabalık bir şekilde Büyükkale'ye girmişlerdi. Yunan askerleri ilk olarak zeybeklere yataklık yaptığı gerekçesiyle muhtarı, köy meydanında işkenceyle öldürmüşlerdi. Ardından muhtarın ölü bedeni bir ata bağlanmış ve köyün içerisinde sürüklenmişti. Abdullah isiminde bir köylünün dişleri sökülmüş, gözleri oyulmuş, sonra da öldürülmüştü. Yunan askerleri köyde buldukları tüm erkekleri köyün camiine toplamışlar ve caminin içinde kurşuna dizmişlerdi. Katliamın ardından hayatta bırakılan tüm kadınlar ise Yunan birlik komutanının emriyle Tire'deki karakola götürülmüşlerdi. Yanlarında çocukları ile 17 km. yürütülen yaklaşık kırk kadın, Tire-Yanıkönak mevkiindeki karakolda iki gün boyunca sorgulanmış, ardından yine yayan bir şekilde geri götürülmüşlerdi. Köye gelen kadınlar, camide kurşuna dizilen erkekleri, köyde başka erkek kalmadığı için kendileri gömmüşlerdi.

Tire-Çobanköy Katliamıyla alakalı
Osmanlı Arşiv Belgesi. (09.05.1920)

Verdikleri kayıplardan Arpadere lileri sorumlu tutan Yunan birlikleri ise oldukça kalabalık bir şekilde köye girmişler ve büyük oranda çocuk, kadın ve yaşlılardan oluşan köylülerin tamamını öğle vakti köy meydanına toplamışlardı. Bu grup arasından yalnızca Palamutlu Halil'in kızı Kezban ile onun on bir yaşındaki kızı Ayşe (Barlas), kendilerini tanıyan Agop adındaki bir çerçinin yardımıyla kurtulabilmişti. Yunan askerleri geriye kalan elli beş kişiyi Hacı Mehmet'in evine kapatmışlar, evin her tarafını dışarı çıkılamayacak şekilde tahkim etmişler, sonra da evi ateşe vermişlerdi. Böylece on bir yaşlı erkek, on dokuz kadın ve yirmi beş çocuktan oluşan toplam elli beş köylü diri diri yakılarak öldürülmüştü. Çok yaşlı olduğu için eve kadar yürüyemeyen Şerif Ali ise alından vurularak öldürülmüştü. Bu surette Arpadere Katliamında toplam elli altı şehit verilmişti.

Bölücek Çeşme (Kuruçeşme) Katliamı (Haziran 1922)

Maşat baskınından bir hafta sonra Yunan askerleri bölgede zeybeklerle iş birliği yapanları bulmak için harekete geçmişlerdi. Tahkikat sırasında, Akyurtlu Cansız Mehmet adında bir köylü odun kesmeye giderken bir bölük Yunan askeri ile karşılaşmış, sorgulama sırasında Yunan askerleri kendi baltasıyla Cansız Mehmet'in kolunu kesmişlerdi. Ardından baskın sırasında ölen bir Yunan askerinin cesedini Bölücek Çeşme yakınlarında bulunmasıyla Yunan askerleri çevrede kimi buldularsa toplamaya başlamışlardı. Gelen bir istihbaratın ardından önce zeybeklere yataklık yaptığı bilgisi alınan Yuvalı köyünden Hacı Şaban ile tüm akrabaları ardından da Akyurt ve Akçaşehirliilerin bir kısmı evlerinden ve çadırlarından alınarak elleri bağlı bir şekilde Bölücek Çeşme'ye getirilmişlerdi. Ardından da bu yirmi kişilik grup kurşuna dizilmişti.

Uzgun (Başköy) Katliamı (1922)

Yunan işgal kuvvetlerinin Tire'de yapmış oldukları en ciddi katliamlardan biri de Uzgun Katliamıdır. Durmuş Ali Efe'nin Yunan birliklerine saldırısı nedeniyle misilleme yapmak isteyen Yunan askerleri ciddi bir askeri kuvvetle Uzgun'u basmışlardı. Önce köyü ateşe vermişler, evleri ve camii yakmışlar, ardından da aralarında çok sayıda bebeğin de olduğu kırk beş kişiyi vahşice katletmişlerdi. Köyün Şefika adındaki yoksul kızı da bir ata bağlanıp yerde sürüklenerek öldürülmüştü.

Yaren Boğazı Katliamı (1922)

Yunan devriye birlikleri, aramalar sırasında Dağdere Değirmeninde gizlenmiş bir tüfek bulmuşlardı. Bunun üzerine Değirmenci Hacı Ali'nin yanı sıra değirmene unlarını almaya gelen köylüleri bağlamışlar, ardından Dağdere köyüne girip ve burada yakaladıkları köylüleri yanlarına almışlar, Musalar köylülerinden de karşılırları çıkanları bağlamışlardı. Sonra da bu on dokuz kişilik grubu Akmesic çıkışındaki Yaren Kavşağı denilen yerde kurşuna dizmişlerdi.

Akmesic (Gözkayası) Katliamı (1922)

Yunan işgal kuvvetleri Akmesic çevresinden yakaladıkları köylüleri bağlayarak Meşeliköy ile Akmesic arasında yer alan Gözkayası mevkiine getirmişler ve derilerini yüzerek işkence yapmaya başlamışlardı. Ardından da sekiz köylüyü kurşuna dizmişlerdi.

Çobanköy Katliamı (28 Nisan 1920)

28 Nisan 1920 tarihinde, Fata'ya bağlı Çobanköy ve Aliler köyleri arasında, zeybeklerle Yunan müfrezeleri arasında silahlı çatışma yaşanmıştı. Bunun üzerine Yunan müfrezeleri Çobanköy'ü tamamen, Saruhanlı köyünden de üç evi yakmışlardı. Sonrasında Çobanköy'den dört, Saruhanlı'dan ise üç kişiyi ormana götürüp işkenceyle öldürmüşlerdi. Ayrıca köyde bulunan yük ve binek hayvanlarını da gasp edip beraberlerinde Tire'ye götürmüşlerdi.

Arpadere Katliamı (16 Mayıs 1920)

Aydın-İncirliova kesiminde bulunan ve Arıtepe Boğazı olarak nitelendirilen vadide pusu kuran Durmuş Ali Efe, Köprüovası köylülerinin de katılımıyla Yunan müfrezesine saldırmıştı. Geç saate kadar süren çatışmada Durmuş Ali Efe yaklaşık altmış zeybeğini kaybetmiş ve o yıllarda Tire'ye bağlı olan Arpadere köyüne çekilmişti. Destek kuvvetlerin geldiğini haber alınca da bölgeden uzaklaşmıştı.

Türklerin hayvanlarını gaspeden Yunan askerleri.

TİRE KUVAYI MİLLİYESİ'NİN KURULUŞU VE HALK ÖNDERLERİ

1919 yılının Mayıs ayında başlayan işgalin akabinde, Batı Anadolu'nun pek çok yerleşimi gibi Tire'de de etkili bir mukavemet hattı kurulmuştu.

İşte vatanın işgali karşısında halkın malının, canının, dininin, ırz ve namusunun korunması için, farklı kesimlerden vatansever insanları bir araya getiren bu savunma hattının ismine de Kuvayı Milliye adı verilmişti.

Tire Kuvayı Milliyesi, merkezden bucaklara bir yapısal özellik taşımaktaydı. Teşkilata köylerin yanı sıra aynı zamanda merkez ve taşra karakollarıyla da lojistik destek sağlanmıştı.

Dağlardaki karargâhlar ile iletişimi bu örgüt gerçekleştirmişti.

Teşkilatın beyin takımı kimi zaman haberciler vasıtasıyla kimi zamansa tedbiri kıyafet ile Kuvayı Milliye'nin dağlardaki karargâhlarına ve cephelerine ulaşmışlardı.

Ödemiş ve Nazilli ile de doğrudan bağlantılı olan Tire Kuvayı Milliyesi'nin kimi eylemlerinin koordinasyonu da bizzat Ödemiş Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Tahir Bey ile Üsteğmen Ahmet Rifat (Kemerdere) tarafından yapılmıştı. Tire Kuvayı Milliyesi'ni kuran ve görev alan bazı isimler şunlardır:

CELAL (BAYAR) BEY

Tire Kuvayı Milliyesi'nin kuruluşunda önemli katkıları olan isimlerin başında kuşkusuz, bir süre "Galip Hoca" gizli kimliğiyle hizmet veren Celal Bayar gelmektedir.

Gerek Tire ve Ödemiş'teki örgütsel çalışmalarda, gerekse Küçük ve Büyük Menderes havzalarındaki zeybek karargâhlarının lojistik ihtiyaçları konusunda hizmet vermişti.

MÜFTÜ SUNULLAH EFENDİ

Saltanat devrinin son günlerinden Cumhuriyet yıllarının ilk çeyreğine dek geçen süre zarfında, yaşamıyla Tire tarihinde kendisine çok özel bir yer edinmiş olan Müftü Sunullah Efendi, Tire'nin işgaline karşı oldukça cesur bir tavır sergilemiş ve Yunan işgaline karşı durmuştu. Gökçen Hüseyin Efe ile zeybeklerine lojistik yardım yapan ve istihbarat sağlayan, bunun dışında da Yunan işgaline karşı açıkça cihat ilan eden Sunullah Efendi'nin bu vatanperver tavrı pek çok Tirelinin Kuvayı Milliye saflarına katılmasını sağlamıştı. Söz konusu faaliyetleri nedeniyle Yunan askerleri tarafından tutuklanan Sunullah Efendi, İzmir'deki Yunan Divanı Harbinde yargılanmış ve üç ay boyunca hapsedilerek, çeşitli işkencelere maruz bırakılmıştı. Sunullah Efendi, halkın kendisine duyduğu sevgi nedeniyle idam edilmemiş, ancak hapisten çıkarıldıktan sonra göz hapsine alınmıştı. Yine de bu duruma aldırış etmemiş ve büyük fedakarlıklarla kurtuluşa dek elinden geldiğince Tire Kuvayı Milliyesi için çalışmaya devam etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Sayın Müftüme Hatıra" notuyla kendi fotoğrafını hediye edecek kadar çok sevdiği Sunullah Efendi'nin mezar taşında "Milli Mücadele Meşalesini Ateşleyenlerden Cumhuriyetin İlk Tire Müftüsü" yazmaktadır.

KESERCİZADE AKİF BEY

Kesercizade Halil Ağa'nın oğlu olan, aynı zamanda İttihatçı olarak bilinen Akif Bey, özellikle işgal sürecinin başındaki teşkilatlanma faaliyetlerinde etkili olmuştur. Akif Bey, Tire ve Ödemiş direniş grubu temsilcisi olarak, Kuşadası'ndaki İtalyan Kuvvetleri Komutanı Ferrari'den silah desteği almak üzere görevlendirilmiş ancak görüşmeler sonuçsuz kalınca ihtiyaç duyulan silah ve cephanelerin zeybek gruplarının baskınları ile genişletilmesini organize etmişti. Mücadele yılları boyunca zeybekleri özellikle lojistik olarak destekleyen Akif Bey, Yunan ordusunun Tire'den ayrılmasından sonra ise Tire'deki Geçici Yönetimin başına geçmişti.

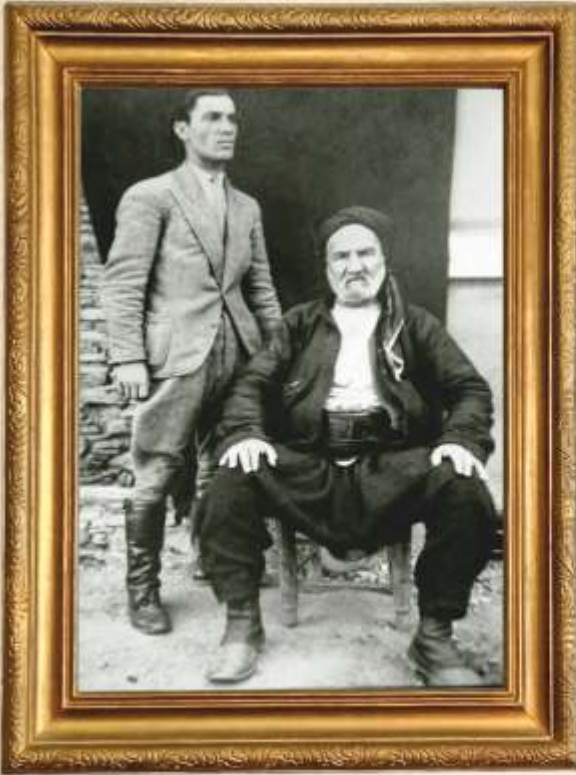
KAHRATLI BAKKAL OSMAN

Kahratlı Osman Efendi Tireliler tarafından daha çok "Bakkal Osman" adıyla tanınmaktadır. Fata Kuvayı Milliyesi'nin içerisinde yer alan Bakkal Osman, istihbarat ve lojistik faaliyetlerinde büyük fayda göstermişti. Çevre köylerden ve merkezden gelen yardımlar daima gizli kurye Osman Efendi (Bakkal) aracılığı ile karargâhlara ulaştırılmıştı.

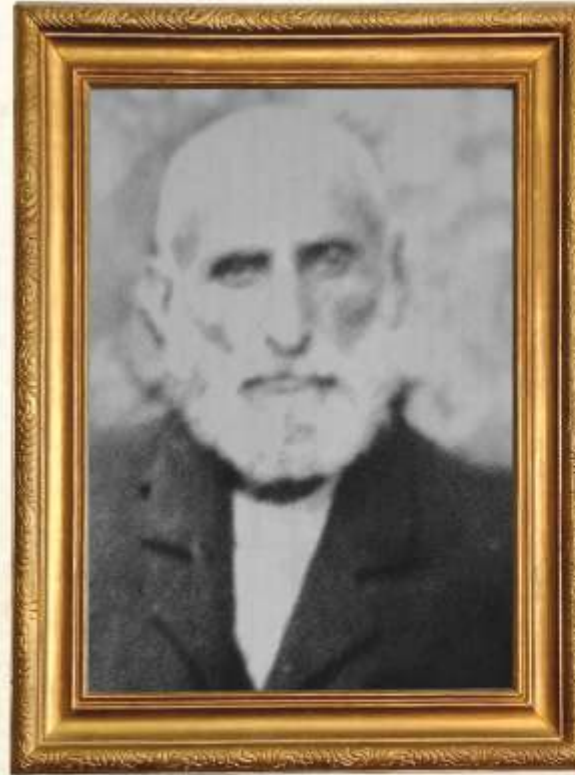
HELVACIZADE MAHMUT HİDAYET

Helvacızade Hidayet Bey Kuvayı Milliye'nin Tire'deki önemli adlarından. Tire Müftüsü Adanalızade Mehmet Efendi'nin Yunan işgaline karşı çıkılmamasını nasihat ettiği el ilanlarını kalabalığın önünde yırtıp atmış, vatansever faaliyetleri nedeniyle de Yunan işgal kuvvetleri tarafından iki kez tutuklanmıştı.

MOLLA MEHMET

Tire'nin Fata (Gökçen) nahiyesinden olan Molla Mehmet, Kuvayı Milliye'nin yalnız Fata'da değil Tire'de de en önemli eylem adamlarındandır. Uzun süre, işgal kuvvetleri tarafından izlenmiş, Tire içinde gidebileceği yerler dahi kontrol altında tutulmuştu. Buna rağmen Molla Mehmet Tire'deki zeybek karargâhları arasındaki istihbarat ağını ustalıkla desteklemiş ve kendisine yardımcı olan Tireliler aracılığıyla birçok Yunan saldırısını Gökçen Hüseyin Efe'ye vakitlice haber verebilmişti.

ŞABANZADE HAFIZ AHMET EFENDİ

Tire'nin ünlü uncu esnafı olan Ahmet Efendi, aynı zamanda Tire Kuvayı Milliyesi'nin de kurucularındandır. Tire camilerinden Gazazhane, Karahasan ve Alaybey Camilerinde uzun süre imamlık yapan Ahmet Efendi, Karahasan Medresesi'nde pek çok kez gizli Kuvayı Milliye toplantıları tertip etmişti. Kendisi Gökçen Hüseyin Efe ile olan görüşmelerde daima bulunmuş, Karaçamur Karargahı'na giden heyette de yer almıştı.

İSPARTALIZADE HACI SÜLEYMAN EFENDİ

İspartalızade Hacı Süleyman Efendi, Kuvayı Milliye'nin Küçük Menderes Havzasındaki en önemli adlarının başında yer almaktadır. Onun teşkilatlandığı Fata Kuvayı Milliyesi, işgalin ilk yılında gereksinim duyduğu her türlü katkıyı Hacı Süleyman Efendi'den görmüştür. Yörenin varlıklı ailelerinden olan Hacı Süleyman Efendi, ekonomik gücünü Kuvayı Milliye'nin hizmetine vermekle kalmamış, kendisi de harekete aktif olarak katılmıştı. Milislerin yiyecek, giyecek ve para gibi gereksinimlerini yalnız başına karşıladığı gibi, işgal yıllarında, bu gereksinimleri başta Gökçen Hüseyin Efe olmak üzere diğer gruplara ulaştıracak örgütsel dayanışmayı da başarmıştı.

İspartalızade Hacı Süleyman Efendi, aynı zamanda Tire Kuvayı Milliyesi'nin istihbarat çalışmalarında oldukça etkili olmuş, çobanlardan, imamlardan ve kahvecilerden oluşturmuş olduğu haberleşme ağıyla zeybeklere bilgi akışı sağlamıştır.

TİRE KUVAYI MİLLİYESİ ZEYBEKLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun parça parça işgal edilmeye başlandığı 1919 yılının Mayıs ayında, Aydın vilayetinin önemli eşkiya gruplarından Rum çeteler, işgalci Yunan ordusuna öncü birlik olarak hizmet etmişler, hatta kimi zaman da zeybek kıyafetleri giyerek Türk köylerini basıp katliamlar gerçekleştirmişlerdi. Rum eşkiyalar, yüzyıllardır aşına oldukları topraklarda bu surette kara propaganda faaliyetleri yürütürken ve pek çok kanlı eyleme imza atarlarken, Batı Anadolu'da başlayan sistemli cinayetler, tecavüzler ve soygunlar oldukça geniş bir alanda büyük bir infial yaratmış, bu durum da kısa zamanda pek çok milli unsuru harekete geçirmişti. Kuvayı Milliye adı verilen bu milli kuvvetin en önemli silahlı gücü ise şüphesiz ki zeybekler olmuştur.

Tire Kuvayı Milliyesi'ne mensup olan veya katkıda bulunan zeybeklerden bazıları şunlardır:

GÖKÇEN HÜSEYİN EFE

İzmir-Ödemiş'in Ayasuret (Türkönü) köyündendir. Ünlü Çakırcalı Mehmet Efe'nin yakın akrabası olan Gökçen Hüseyin, Milli Mücadele öncesinde Tire'nin Kahrat köyüne yerleşmişti. Tire'nin işgalinin akabinde de Tire Kuvayı Milliyesi'nin askeri lideri olarak Fata, Üçyol, Balabanlı ve Kaymakçı baskınlarında büyük başarı göstermişti. Özellikle Ödemiş yöresindeki Ovacık ve Mendegüme çarpışmalarındaki başarısıyla ünlenmiş, Üçyol Savaşında 300'ü aşkın Tireli ve Ödemişli zeybeğe liderlik yapmıştı. Hatıralarda kendisinden «Bu büyük adamın bir adeti de vardı; o her baskında: 'Dayanın gahbe Yunanlılar! Buna Gökçen baskını derler' narasıyla ateşe atılırdı.» şeklinde bahsedilen Gökçen Hüseyin Efe, 21 Kasım 1919 tarihinde, Yunan askerleriyle girdiği bir çatışmada şehit düşmüştü.

HACI HALİL AĞA

İzmir-Tire'nin Dereli köyündendir. Gökçen Hüseyin Efe'nin baş zeybeği ve danışmanı olan Hacı Halil Ağa, aynı zamanda Gökçen Efe'yi Milli Mücadeleye dahil eden isimdir.

Fata Baskını sırasında büyük bir cesaret ve başarı örneği göstermiştir. Gökçen Efe'nin şehit düşmesinden sonra ise Tireli akıncı zeybeklerin başına geçmiş ve koordinasyonu yönetmiştir.

KEMERDERELİ ALİ EFE

İzmir-Tire'nin Büyük Kemerdere köyündendir. Gökçen Hüseyin Efe'nin zeybek kumandanlarındandır. Fata Baskınında grup liderliği yapmış, Dökük, Köşeler, Üçyol, Kaymakçı ve Karaçamur savaşlarında görev almıştır. Çatışmalar sırasında iki ciddi yara olsa da kurtuluşa dek Tire Kuvayı Milliyesine büyük katkı sunmuştur.

KEMERDERELİ (ÇETE) AHMET EFE

İzmir-Tire'nin Büyük Kemerdere köyündendir. Gökçen Hüseyin Efe'nin zeybek kumandanlarındandır. Fata, Kızçesmesi, Tuzluktepe, Karaçamur, Üçyol, Köşeler, Yanıkır ve Kaymakçı çarpışmalarında yer almıştı.

DURMUŞ ALİ EFE

Aydın-İncirliova'nın İsafaklılar köyündendir. Milli Mücadele yıllarında özellikle Germencik-İncirliova-Tire hattı üzerinde etkili olan efelerdendir. Yunan birliklerine yaptığı başarılı baskınlarla ünlenen Durmuş Ali Efe Maşat, Sarısu, Uzgur, Eğrek, Köşk, Ortakçı, Erbeyli ve Arıtepe baskınlarında büyük başarı göstermişti. Özellikle Tire'nin dağ köylerindeki olası pek çok Yunan katliamına, yaptığı baskınlarla engel olmuştu.

DEMİRCİ MEHMET EFE

Aydın-Nazilli'nin Piribeyli köyündendir. Kuvayı Milliye'nin en ünlü efelerindendir. Aydın ve Menteşe Havalisi Kuvayı Milliye Kumandanı Demirci Mehmet Efe, Yunan işgal kuvvetlerine karşı kazandığı başarıların yanı sıra iç isyanların bastırılması sırasında göndermiş olduğu zeybek birlikleriyle de önemli bir görev ifa etmiştir. Kendisi, Tire Kuvayı Milliyesi'ni silah ve cephane olarak takviye eden önemli bir isimdir. Fata Baskını öncesinde Gökçen Efe, ihtiyaç duyulan askeri malzemeyi Demirci Mehmet Efe'den temin etmiştir.

MURSALLILI İSMAİL EFE

"Ödemişli İsmail Efe" olarak da bilinen Mursallılı İsmail Efe Yunan işgalinin hemen ardından altmış kişilik bir zeybek grubunun başına geçmiş ve Halkapınar cephesini kurmuştu. Ödemiş yöresindeki mücadele sırasında TBMM'ye karşı çıkan iç isyanları bastırmakla görevlendirilmiş ve yüz elli kişilik zeybek birliğiyle Adapazarı, Düzce, Hendek ve Bolu yöresindeki ayaklanmaların bastırılmasında önemli hizmetlerde bulunmuştu.

ÇAMLICALI HÜSEYİN EFE

İzmir-Ödemiş'in Çamlıca köyündendir. Fata ile Üçyol savaşlarındaki başarısıyla ünlenen Çamlıcalı Hüseyin Efe, Fata'da Yunan tarafından sarılan Gökçen Hüseyin Efe'yi kurtarmak için ani bir baskın yapmış ve Yunan ablukasını cesurca yarmıştı. Kendisi, emrindeki zeybeklerle birlikte Adagide-Mendegüme hattında önemli görevler üstlenmişti.

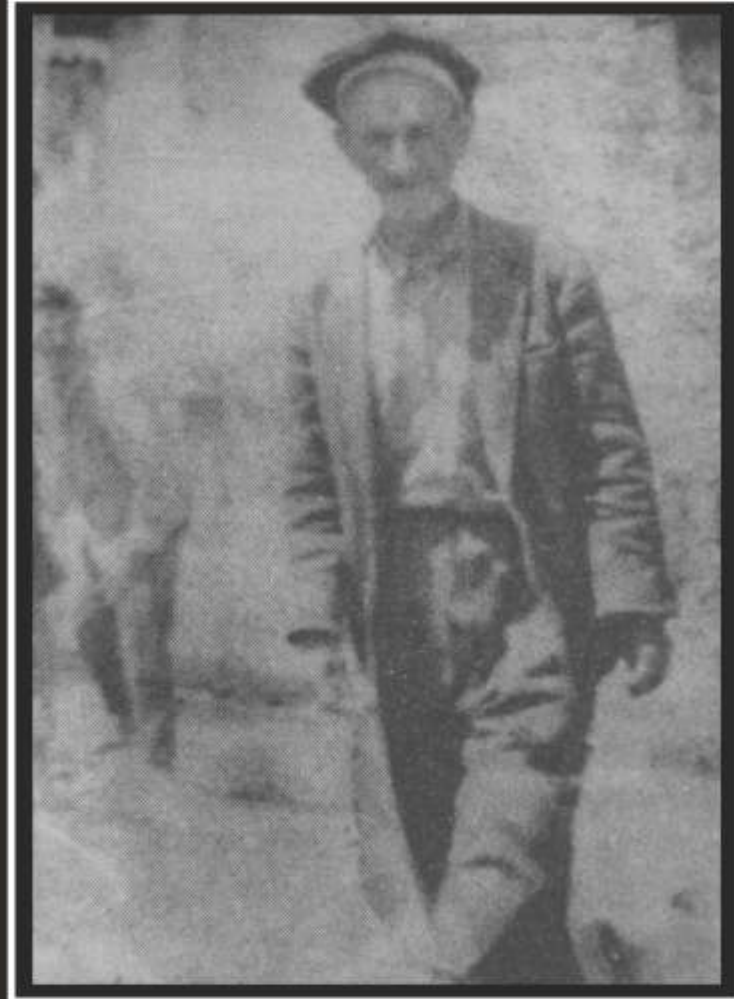
YÖRÜK ALİ EFE

Aydın-Sultanhisar'ın Kavaklı köyündendir. Yörük Ali Efe, Milli Mücadele'nin sembol isimlerindedir. 16 Haziran 1919 tarihinde yapmış olduğu Malgaç Baskını ile ünlenmişti. Sonrasında Aydın'da Yunan işgal kuvvetlerine karşı pek çok başarı elde etmiş, düzenli ordunun kurulmasının ardından da "Milis Miralay" rütbesiyle "Millî Aydın Cephesi Komutanı" olarak atanmıştı.

POSLU MESTAN EFE

İzmir-Ödemiş'in Gerçekli köyündendir. Ancak ailesinin kökenleri Tire'nin Yeğenli köyüne dayanır. Demirci Mehmet Efe'nin talimatıyla, emrindeki yüz zeybikle birlikte Bolu ve çevresindeki iç isyanları bastırmakla görevlendirilmişti. Geri döndüğünde ise Bozdağ, Mendegüme ve Aydın cephelerinde büyük hizmetleri görülmüştü.

PANTİN SÜLEYMAN

Gökçen Hüseyin'in ünlü zeybeklerindedir. Efe'nin aynı zamanda keskin nişancısı olan Pantin Süleyman, Gökçen Hüseyin Efe'yi şehit eden Yunan askerini kalbinden vurarak öldürmüştü.

ABALI ZEYBEK HASAN ÇAVUŞ

Girit'te doğmuş, İzmir-Tire'de büyümüştü. Milli Mücadele yıllarında Gökçen Hüseyin Efe ve Poslu Mestan Efe'nin emrinde çarpışmıştı.

TİRE KUVAYI MİLLİYESİ'NİN ASKERİ ZAFERLERİ

Batı Anadolu'yu elde etmeye yönelik Yunan saldırganlığına karşı Türklerin Ulusal Bağımsızlık Mücadelesinin önünü açan en sert tepki, ilk olarak Menderes Havzasında ortaya çıkmıştı. Aşılması halinde İç Anadolu'nun istila edilmesini hızlandıracak olan Aydın Dağları ve Bozdağlar'da, güçlü ve tam teçhizatlı Yunan kuvvetlerine karşı bir avuç Kuvayı Milliye mensubu, düzenli ordunun kurulmasına kadar geçen sürede, yetersiz sayıda ve eski model silahlarla mücadele vermişti. İşte bu önemli vazifeyi üstlenen yerleşimlerin başında Tire gelmiş ve Tire Kuvayı Milliyesi, işgalin sürdüğü üç yıl boyunca Yunan işgal kuvvetlerine karşı cansiperane bir mücadeleye girişmişti.

YUNAN'A TİRE'DE ATILAN İLK TOKAT: ZİNCİRLİKUYU BASKINI (1 HAZİRAN 1919)

İşgalin yayılmaya başladığı günlerde, Yunanların ilerleyişini haber alan Ödemişliler, akın akın kasabaya gelmeye başlamışlardı. Direniş azmi ile dolu bu halka, vatansever subaylar tarafından depolardaki silahlar dağıtılmıştı. Bu vatanseverlerden biri olan Ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir (Özerk) de öğretmenler, zeybekler ve gönüllülerden oluşan üç yüz kişilik bir kabile ile Ödemiş'in Yunan kuvvetlerine karşı savunulması için bir örgütlenme gerçekleştirmişti. Bu örgütlenmede Hamit Şevket (İnce) ve Jandarma Teğmeni Ahmet Rifat (Kemerdere) de aktif görev almıştı.

31 Mayıs 1919 gecesinde, Yiğit Ordusu Kumandanı Tahir Bey, Zincirlikuyu'ya gidilerek Tire'ye ovidan girilmesi ve Yunan kuvvetlerine ilk saldırının burada gerçekleştirilmesi emrini vermişti. Bu emir üzerine, seksen yedi kişilik kuvvet, gecenin geç vaktinde, Yunan birliklerinin Tire tarafından Ödemiş'e yapacağı taarruzu karşılamak üzere Ahmet Şükrü (Konuk) ve Salih Vecdi komutasında, Zincirlikuyu mevkiine doğru yola çıkmıştı. Kahrat ile Tire-Merkez arasında bulunan ve yüz yıllık bir çınar ile bir kuyudan ibaret olan Zincirlikuyu'ya vaktinde yetişebilmek için Küçük Menderes nehrinden geçen müfreze ertesi gün yapılacak olan baskın için konum almıştı. Zincirlikuyu'da bulunan çınar ağacının tepesine bir gözcü çıkaran Ahmet Şükrü (Konuk) Bey, ayrıca Ödemişli Pabuççu İbrahim adında Rumca bilen bir Giritli ile Dellal Kadir'i Tire'deki Yunan kuvvetlerinin durumunu öğrenmeleri için görevlendirmişti. Bu iki şahıs çok

geçmeden önlerinde bir toz bulutunun yükseldiğini, az sonra da Yunan kuvvetlerinin gelmekte olduğunu görmüşler ve hemen geri dönerek müfrezenin dikkatini çekmek için iki el silah atmışlardı. Silah sesi üzerine tertibat alan Kumandan Şükrü Bey seksen kişilik gücünü gruplara ayırarak tepeler arasında yaymıştı. Düşman süvari katasının görünmesinin ardından Ahmet Şükrü Bey ateş emri vermiş, tetikte bekleyen seksenyedi nefer de aynı anda ateşe

başlamıştı. Böylelikle, 1 Haziran 1919 Pazar günü, saat 08.30'da, Tire'den Ödemiş istikametine gönderilen iki Yunan Efsan bölüğü ve yerli Rumlardan iki yüz kişilik bir süvari grubu ile Zincirlikuyu'daki kuvvetler arasında şiddetli bir çatışma başlamıştı. İlk yayılım ateşinde düşman süvarisinin bir kısmı yere serilmiş, bir kısmı geriye püskürtülmüştü. Yaklaşık sekiz yüz kişiden oluşan Yunan birliği hem sayı hem de cephane bakımından oldukça

üstün durumdaydı. Üstelik Yunan birliğinin açtığı makineli tüfek ateşi pek çok şehit verilmesine neden olmuştu. Buna rağmen Tireli ve Ödemişli Kuvayı Milliyeciler cesurca savaşmışlardı. Hacı İlyas Köyü sırtlarında Ödemiş'i işgale gelen Yunan kuvvetlerine silahla direnen halk müfrezesine kumanda etmiş olan Ödemişli İhtiyat Zabiti (Yedek Subay) Ali Orhan (İlkkurşun) Bey, hatıratında, Zincirlikuyu Baskınından şu cümlelerle bahsetmektedir:

"Sürekli ateş yapan makineli tüfekler, müdafilerin yerleştirdikleri hendekler üzerindeki otları ve dikenleri orakla biçilmiş gibi müfreze efradının başlarına boşandırıyorlardı... Savaş ölüm-kalım mücadelesi halini almıştı. Müfreze büyük bir gayret sarf ederek en şiddetli mukabelesini ve en şiddetli ateşini icra ederken kuvvetimiz üzerinde en çok baskıyı yapan düşman makineli tüfek erinin kollarını açarak arkası üzerine yere serildiği görüldü. Bunun üzerine de müfrezemiz çekilebilme imkânını buldu ve yarım saat kadar süren Zincirli Kuyu müsademesi de bu suretle nihayet bulmuş oldu."

Yaklaşık bir saat süren Zincirlikuyu Baskınında Yunan birlikleri çok fazla kayıp vermişti. Öyle ki ölümlerini on dört araba ile Tire'ye geri götürmüşlerdi. Çatışmanın bitiminin ardından Kuvayı Milliyeciler, İlk Kurşun Savaşında görev almak üzere Ödemiş'e doğru çekilmişlerdi. Bu surette 1 Haziran 1919 tarihinde, Tire ve Ödemiş'te büyük bir istiklal meşalesi yakılmıştı.

Uzgun (Başköy) Pususu (Temmuz 1919)

Aydın hattından Akmesicit yoluyla gelmekte olan Yunan birlikleri Uzgun'da (Başköy) ummadıkları bir pusuya karşılaştılar. Köyün girişindeki ormanda akşam karanlığı basarken, Durmuş Ali Efe'nin oğlu Durmuş Efe ve Musalarlı Ali Zeybek komutasındaki Tireli zeybekler, köye

girmekte olan birliklerin üzerine aniden ateş açmışlardı. Bu olayla, işgalci Yunan kuvvetlerine Güme Dağı'nda ilk kez kurşun atılmıştı. Uzgun Pususu, Kuvayı Milliye Döneminde Aydın Dağlarının Tire tarafındaki ilk direniş hareketi olması açısından önem arz etmektedir. Yunan kuvvetleri bu çarpışmada önemli miktarda kayıp vermişti.

Fata (Gökçen) Baskını (16 Ağustos 1919)

Gökçen Hüseyin Efe, Kuvayı Milliye'ye katılımından sonra ilk baskın harekâtını, 16 Ağustos 1919 tarihinde, Fata'daki altmış kişilik Yunan karakoluna yapmıştı. Gökçen Efe, uzun süre köydeki habercilerinden Yunan askerleri ile ilgili bilgi almış gerekli istihbarat toplandıktan sonra da harekete geçmişti. Öncelikle kızanlarıyla beraber karargâhı olan Karaçamur'dan Peşrefli yakınlarındaki Üç Cevizler mevkiine gelmiş, daha sonra da elli iki kişilik gurubuyla gece geç vakit Peşrefli'ye girip, köyde mevzilenmişti. Haberleşme hatlarının kesilmesinin ardından Gökçen Efe tarafından altı gruba ayrılan zeybekler, Fata'yı bütün giriş çıkış istikametlerinden ve stratejik yerlerinden kuşatmışlardı. Gerekli tertibat alındıktan sonra Gökçen Efe'nin ateşiyle baskın 16.30 sularında başlamış, Hacı Halil Ağa tarafından karakolun ateşe verilmesiyle üstünlük elde edilmişti. Diğer hedeflerin de teker teker vurulmasıyla saatler sonra tüm birlik

imha edilmişti. Baskında otuz tüfek, iki otomatik silah ve önemli miktarda cephane ele geçirilmişti. Fata Baskını, Tire Kuvayı Milliyesi'nin ilk büyük askeri zaferidir.

II. Fata Baskını (31 Ağustos 1919)

Birinci Fata Baskınından sonra Yunan müfrezeleri, baskının intikamını almak için hafif makineli tüfekle takviyeli, takriben bir takımlık bir kuvvetle Fata'ya gelmişlerdi. Gökçen Efe'nin yaptığı baskın nedeniyle köylüler, gelebilecek tehlikelere karşı köyü boşaltmışlar, çevre köylere sığınmışlardı. Bu sebeple Yunan birliği boş halde bulunduğu Fata'ya yerleşmişti. Durumu haber alan Gökçen Hüseyin Efe ani bir baskınla Fata'yı tekrar ele geçirmişti. Yunanlar yine büyük zayıat vermiş ve ancak küçük bir kısmı kaçıp kurtulabilmişti. Bunun üzerine Fata, Yunan işgal kuvvetleri tarafından Tire, Ödemiş ve Adagide hattı olmak üzere üç koldan kuşatılmıştı. Yunan kuvvetleri Gökçen Hüseyin Efe'nin dağ yönünden kaçmaya çalışacağını düşünerek tüm güçlerini oraya yığmıştı ancak Gökçen Efe ilginç bir stratejiyle, zeybeklerini tahmin edildiği üzere dağdan değil ova yönünden ilerletmişti. Böylelikle ova tarafındaki az sayıda Yunan müfrezesi, yardıma gelen Çamlıcalı Hüseyin Efe'nin de desteğiyle yarılmış ve zeybekler bölgeden uzaklaşmışlardı.

Kız Çeşmesi Pususu (8 Eylül 1919)

Gökçen Hüseyin Efe, iki bölük Yunan askerinin hem Fata karakolunda nöbetçi değişimi yapmak, hem de karakollara erzak dağıtmak üzere yola çıktıkları istihbaratını alınca Tire'nin çıkışında yer alan Kız Çeşmesi mevkiinde pusuya kurma kararı alınmıştı. Gökçen Hüseyin Efe; başzeybeği Hacı Halil Efe'nin kardeşi Mustafa Ağa, Sarth Halil Efe ve Kara Hüseyin Efelerin başkanlığında oluşturduğu üç müfrezeyi bu pusuya için görevlendirmiş ve üçlü pusuya çemberi oluşturmuştu. Yunan birliği, kurulan pusudan habersiz bir şekilde ilerlerken çeşme yakınında bulunan atış menziline girilmişlerdi. Pusuya düşürüldüklerini anladıklarında bozgun başlamış ve dağılan Yunan askerleri rastgele sağa sola ateş etmeye devam etmişlerdi. Bu arada silah sesleri Fata'dan duyulmuş ve arkadaşlarının pusuya düştüğünü anlayan Yunan müfrezeleri bölgeye yardım gelmişti. Bu arada zeybekler gizlice pusuya kurdukları yerden ayrılıp uzaklaşmışlardı. Durumdan habersiz olan Yunan askerleri birbirlerini pusuya kuran milis kuvvetlerinden zannederek saatlerce çatışmışlardı. Çatışmada Yunan askerleri ciddi kayıplar vermiş, zeybekler ise kayıp vermeden dönmüşler; içlerinden sadece Kemerdereli Ali Efe yaralanmıştı.

Çobanköy Pususu (1919)

Mitralyöz, top ve makineli tüfeklerle güçlendirilmiş kalabalık bir Yunan piyade alayı, Gökçen Hüseyin Efe'yi yakalamak amacıyla harekete geçmiş ve Fata ile Kemerdere üzerinden Karaçamur'daki karargâha ilerlemeye başlamışlardı. Zira Karaçamur bölgedeki en büyük milis karargâhıydı. Sunullah Efendi ile emlak memuru Ahmet Necip Efendi bu durumu bir mektupla Gökçen Efe'ye bildirmişlerdi. Mektupta, Kemerdere yoluyla Gökçen Efe'nin karargâhı Karaçamur'a taarruz edileceği ve Sarı Kâhya Çeşmesi'ndeki milli kuvvetler üzerine de Yunan kuvvetlerinin Fata yoluyla yürümekte oldukları yazılıyordu. Gökçen Efe, aldığı bu haber üzerine hemen tertibatını almış ve Çobanköy içindeki vadinin en dar kesimi olan Karahalilli denilen yerde pusuya yatmıştı. Sekizyüz kişilik Yunan birliği pusuya girince de çatışma başlamıştı. Milisler, Yunanlıların üstün kuvvetlerine karşı

başarıyla karşı koymuşlar ve Yunanlıları iki defa bozguna uğratmışlardı. Oldukça donanımlı ve üstün Yunan kuvvetleri bu çarpışmada büyük kayıplar verirken, Gökçen Efe'nin mükemmel pusuyu seçimi sayesinde milis kuvvetlerden hiç kayıp verilmemişti.

Kemerdere Savaşı (1919)

Yunan birliklerinin Kemerdere'de olduğu istihbaratını alan Gökçen Hüseyin Efe, zeybekleriyle birlikte pusuya yatmış ve ateşin başlamasıyla şaşırıp ve dağılan birçok Yunan öldürülmüştü. Topçular da şaşırıp ve sağa sola ateş etmeye başlamışlardı. Yunanlılar bir taraftan telefata vermiş öte yandan da ilerleyerek çevirme hareketine geçmişlerdi. Kemerdere Savaşı, Yunanlılara Karaçamur karargâhını basmaktan başka çare olmadığını göstermişti. Çünkü bu karargâh neredeyse çıkılmaz bir vadinin doruğunda bulunuyor ve tüm vadileri

kontrol ediyordu. Karaçamur ayrıca zeybeklere aylarca yetecek un, bulgur, pirinç ve tereyağı gibi yiyecek maddelerinin stoklanmış olduğu bir depoydu. Zeybekler burada yiyecek ihtiyaçlarını karşılayıp çevre pusulara gidiyordu. Bu nedenle donanımlı topçu birlikleri aldıkları hareket emriyle vadiyi sarmaya başlamışlardı. Karaçamur karargâhında top bulunmuyordu ve Yunan kuvvetleri tarafından atılan bu toplara silahla karşılık vermek bir işe yaramıyordu. Bu nedenle etrafın sarıldığını gören Gökçen Efe, çekilme emri vermişti. Yunanlılar, tüm dağı saracak şekilde Üçyol, Mendegüme, Karaçamur ve Koyuncu yaylasını ablukaya almış ancak zeybeklerin bölgeden uzaklaşmasına engel olamamışlardı.

Sarısu Kavağı Baskını (12 Eylül 1919)

12 Eylül 1919 tarihinde, Aydın İkizdere yoluyla Tire'ye uzanan Yunan kuvvetleri dağlarda devriye gezmekte, karakolları ve kontrol noktasındaki

güçlerini beslemekteydi. Musalar-Arpadere-Palamut-Dündarlı kavşağında Yunan karakolları kurulmuştu. Burası stratejik yönden oldukça önemli bir noktaydı çünkü köylere dağılım noktasıydı ve yolların güvenliği buradan sağlanıyordu. Zaman zaman askerler buraya toplanıyor ve dağıtım buradan yapılıyordu. Milis güçleri, Yunanların askeri malzeme götürmek amacıyla, kalabalık bir kuvvetle yola çıktığını öğrenmişler ve pusuyu için çok uygun bir yer olan Sarısu Kavağı (Sarısu Kahveleri) mevkiinde mevzilenmişlerdi. Yunanlılar, Aydın hattından Tire'ye yönelmiş; buradan Sarısu Kavağı semtine geldikleri zaman ise milis kuvvetlerin menzillerine girmişlerdi. Böylelikle baskın başlamıştı. Durmuş Ali Efe, Musalarlı Ali Zeybek ve diğer milis gruplarının da desteğiyle öğle vaktinden akşam karanlığına kadar süren çatışmada zeybekler başarılı olmuşlar ve Yunan kuvvetlerine önemli miktarda kayıp verdirmişlerdi. Takriben yetmiş-seksen civarında ölü

ve yüzden fazla yaralıları vardı. Bu baskında bol miktarda mühimmat, erzak ve hayvan ele geçirilmiş, bir Yunan askeri de esir alınmıştı.

Sayısını fazlasıyla arttırabileceğimiz ve burada yalnızca Tire sınırlarında gerçekleşenlerin ismini zikrettiğimiz bu çarpışmalar, Küçük Menderes Havzasının Milli Mücadele tarihinde önemli bir yere sahip olmasının öncelikli nedenlerindedir. Burada gönüllü müfrezelerin küçük de olsa işgal kuvvetlerine vurduğu darbeler, hem Yunan birliklerinin moralini bozmuş hem de haklı davamızı dünya kamuoyuna duyurmada en az mitingler ve telgraflar kadar etkili olmuştur. Bu nedenle Balkan ve I. Dünya Savaşlarının yaralarına, erkek nüfusun azlığına, kısıtlı imkânlarla rağmen büyük bir gayretle milli vazifeye atılan fedakâr ve vatansever Küçük Menderes halkının çabalarının, bölgenin kurtuluşundaki önemli katkısını vurgulamak gerekir.

“

Dağa çıkmazdan önce verdiğimiz sözü, ettiğimiz yemini unutmamalıyım. Fata (Gökçen) yandı diye, sıkılmayınız. Fata gibi köylerimiz, Tire gibi şehirlerimiz yanabilir. Bunlar vatan uğrunda çalışmamıza engel olamaz. Aksine, düşmanı kovmak için gayretimizi artırır. Durmayacağız. Ölürsük şehit, yaşarsak gazi oluruz. Allah selamet versin arkadaşlar...

”

*Tire Kuvayı Milliyesi'nin Askeri Lideri
Gökçen Hüseyin Efe*

Tireli Ressam Seha Gidel'in Milli Mücadele konulu tablosu (1973)

Mursallılı İsmail Efe'nin iç isyanları bastırıldığı yıllarda çekilen fotoğrafı.

İÇ İSYANLARI BASTIRAN ZEBEK MÜFREZELERİ

Milli Mücadele'nin henüz örgütlenme ve gayr-i nizami harp aşamasında baş gösteren, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin faaliyetlerine başladığı ilk günlerde ise asker toplama ve lojistik konusunda büyük sorunlar yaratan iç isyancılara karşı mücadelede en etkin aktör, Yunan işgaline karşı müthiş bir mukavemet hattı kuran Batı Anadolu Kuvayı Milliyesi olmuştu. Kuvayı Milliye'nin en aktif unsurlarından olan zeybekler de, Aydın ve Havalisi Kuvayı Milliye Umum Kumandanı Demirci Mehmet Efe'nin ve Çerkes Ethem'in komutasında iç isyanları bastırmakla görevlendirilmişlerdi. Bu süreçte pek çok Tireli ve Ödemişli zeybek; Bolu, Adapazarı, Biga, Mudurnu ve Konya'daki isyanları bastırmalarının ardından Adapazarı-Hendek ve Sakarya Irmağı kıyılarında oluşturulan cephelerde görev almışlardı. Zeybekler öylesine başarı göstermişti ki Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal (Atatürk) Paşa, Anzavur İsyanının yanı sıra Bolu ve Düzce İsyanlarının bastırılmasında da doğrudan etkisi olan Milis Kumandanı Demirci Mehmet Efe'ye, 11 Haziran 1920 tarihinde, şu ünlü mektubu göndermişti:

"Büyük Millet Meclisi Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti, Ankara / 11 Haziran 1920

Umum Kumandan Demirci Mehmet Efe Kardeşime, Kahraman efelerinizi size gönderiyorum. Aydın'ın doğru, özlü ve fedakâr evlatları Bolu ve Düzce havalisinde memleketimizi gâvurların esaretine düşürmeye çalışan hainleri pek kahramanca ve fedakârane yok ettiler. Vatanımıza büyük hizmetleri ifa ettiler. Allah iki cihanda aziz etsin kendilerine ve umum kumandanları olan zat-ı alinize. Büyük Millet Meclisi'nin kalbi ve samimi teşekküratını takdim eder gözlerinizden operim. Kardeşim efendim.

Mustafa Kemal (Büyük Millet Meclisi Reisi)"

İsyanların bastırılmasının akabinde zeybeklerin bir kısmı Batı Anadolu'daki direnişe rücu ederken, büyük bir bölümü de II. İnönü Savaşı sırasında 33. Süvari Alayı Kumandanlığına dâhil olmuştu. Bu tarihe kadar, başlarındaki tecrübeli kumandanlarla, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin otoritesini sarsmaya çalışan isyancılarla canhıraş mücadele eden ve ehemmiyetli bir sorumluluk üstlenen zeybekler, bu tarihten sonra ise düzenli ordunun her savaşında yer almış, Büyük Taarruz'un ardından da muzaffer neferler olarak evlerine geri dönmüşlerdi.

İç isyanları bastırmakla görevlendirilen zeybek reisleri ve görev yerleri şunlardır:

Müfrez Kumandanı Efe	Bölgesi	Katıldığı Ayaklanma Bölgesi
Poslu Mestan Efe	Ödemiş	Bolu
Mursallılı İsmail Efe	Ödemiş	Adapazarı, Bolu
Kalek Mehmet Efe	Ödemiş	Adapazarı, Biga
İzmirli İsmail Efe	Ödemiş	Mudurnu
Kara Hüseyin Efe	Ödemiş	Konya
Dikileç Koca Mustafa Efe	Ödemiş	Mudurnu, Bolu, Düzce
Kurucaovalı Mustafa Efe	Ödemiş	Mudurnu, Bolu, Düzce
Kâhya Hasan Efe	Ödemiş	Adapazarı, Biga, Konya
Sarlı Deli Mustafa Efe	Ödemiş	Mudurnu
Kara Erkek Mehmet Efe	Ödemiş	Konya
Keleş Mehmet Efe	Ödemiş	Konya
Mendegümelî Mehmet Efe	Ödemiş	Mudurnu
Ali Mehmet Efe (Yeşil)	Ödemiş	Konya
Nalçacı Kadir Efe	Ödemiş	Konya
Murat Bey	Kiraz	Adapazarı, Bolu, Düzce
Dokuzun Mehmet Efe	Aydın	Bolu, Mudurnu, Konya
Zurnacı Mehmet Efe	Aydın	Bolu, Mudurnu
Danışmentli İsmail Efe	Aydın	Bolu, Mudurnu, Düzce
Kıltoğlu Hüseyin Efe	Aydın	Bolu
Sökeli Ali Efe	Aydın	Konya
Deli İsmail Efe	Tire	Mudurnu
Mustafa Efe	Tire	Mudurnu
Musalırlı Ali Zeybek	Tire	Konya

İç isyanları bastıran müfrez kumandanlarından Tire - Kurşaklı Tabib Binbaşı Mustafa Sakarya

İç isyanları bastıran müfrez reislerinden Tire-Ödemiş Jandarma Kumandanı Sarı Efe Edip.

TİRE'NİN KURTULUŞU

[4 EYLÜL 1922]

28 Mayıs 1919 tarihinde Tire topraklarına ayak basan Yunan işgal ordusu, Tire'de tarihi imkânsız büyük acıların yaşanmasına neden olmuştu. Yıllarca süren zorlu mücadelelerin akabinde Tire, 4 Eylül 1922 tarihinde, saat 11.00 civarında, kahraman Türk Süvarilerinin şehre girmesiyle bağımsızlığına kavuşmuştu. Tire halkına kurtuluş müjdesini ise Müftü Sunullah Efendi vermiş ve Yeni Camiinin minaresine çıkararak tüm Tirelileri heyecanlandıran kurtuluş selasını okumuştur. Sunullah Efendi'nin selasının akabinde, Tire'nin otuz üç minaresinden aynı anda sela sesleri yankılanmaya başlamış, sela sesini duyan

Tireliler gözyaşlarıyla sokaklara dökülmüşlerdi. Böylelikle Tire'nin üç yıl, üç ay, dokuz gün süren esaretinin bitişi, herkese ilan edilmişti.

Bu mukaddes günden beş gün sonra, 9 Eylül sabahı da, aziz Türk yurdu İzmir'in de acı dolu günleri sona ermişti. Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk "*Bütün cihan işitsin ki efendiler, artık İzmir hiçbir kirliliğin üzerine basamayacağı kutsal bir topraktır!*" diyerek bu zaferi tüm dünyaya duyurmuş, böylelikle adeta küllerinden doğan Türk milletinin dillere destan İstiklal Mücadelesi de büyük bir zaferle neticelenmişti.

Tire Zeybekleri 4 Eylül kutlamalarında

Tire Zeybekleri (9 Eylül 1933).

4 Eylül'ü kutlayan Tireliler. (1927)

Gökçen Hüseyin Efe'nin aziz hatırasına ithafen
Gökçen'de dikilen amt. (1935)

Tire Kaymakamlık binası önündeki bayram kutlaması. (1933)

Tire 39. Alayın 4 Eylül Kutlaması.

4 Eylül'ü kutlayan Tireliler.

Tire Yıldız Meydanındaki 4 Eylül kutlamaları.

İstiklal Marşı

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!
Kahraman ırkına bir gül! Ne bu şiddet, bu celal?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...
Hakkıdır, hakk'a tapan, milletimin istiklal!

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
'Medeniyet!' dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma, sakın.
Siper et gövdeni, dursun bu hayasızca akın.
Doğacaktır sana va' dettiği günler hakk'ın...
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri 'toprak!' diyerek geçme, tanı:
Düşün altında binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da, bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şuheda fışkıracak toprağı sıksan, şuheda!
Canı, cananı, bütün varımı alsın da hüda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden, ilahi, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.
Bu ezanlar-ki şahadetleri dinin temeli,
Ebedi yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerihamdan, ilahi, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-i mücerred gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arsa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal:
Hakkıdır, hür yaşamış, bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır, hakk'a tapan, milletimin istiklal!

Kıymetli Tireliler;

Güzel şehrimiz Tire, emperyalist güçlerin himayesindeki Yunan ordusu tarafından 29 Mayıs 1919 tarihinde işgal edilmiş, işgalin hemen ardından da, özellikle köylerimizde büyük katliamlar ve acılar yaşanmıştır.

Bu zulme onurlu bir şekilde karşı çıkışın adı ise Kuvayı Milliye olmuştur. Zeybeklerden, terhis edilmiş askerlerden, din adamlarından, çiftçilerden, tüccarlardan, kısacası toplumun pek çok farklı kesiminden meydana gelen Kuvayı Milliye direnişi, düzenli ordunun kuruluşuna dek geçen süre zarfında Yunan işgal kuvvetlerine büyük kayıplar verdirmiştir. Bu mukaddes teşekkül, vatanperver evlatlar yetiştiren her mübarek belde gibi Tire'de de tüm azametiyle vücut bulmuş ve Yunan mezalimine karşı en sert tepkilerden biri de Tire Kuvayı Milliyesi'ne mensup kahramanların cenahından gelmiştir. Nitekim askeri zaferlerle taçlandırılan ve büyük fedakârlıklarla geçen yılların neticesinde vatan toprağımız, 4 Eylül 1922 tarihinde tekrar istiklaline kavuşmuştur. Biz, "İnsan büyür beşikte mezarda yatmak için. Ve kahramanlar can verir

yurdu yaşatmak için" şiarıyla büyüyen, ecdadımızın kahramanlıklarını her daim minnetle yâd eden ve gerekirse aynı özveriyle vatanımızı tekrar müdafaa edeceğimize ant içen bir nesiliz. Bu bağlamda, Yüce Allah'tan bize o karanlık günleri tekrar yaşatmamasını niyaz ederken, başta Kurtuluş Savaşımızın önderi Büyük Atatürk ve kahraman silah arkadaşları olmak üzere, vatan toprakları için canlarını hiçe sayan tüm şehitlerimizi ve gazilerimizi rahmet, minnet ve saygıyla yad ederim.

SALİH ATAKAN DURAN
T.C. TİRE BELEDİYE BAŞKANI

